

Audiovisuele media en jeugdbescherming

Een overzicht van de sociaal-psychologische en communicatiewetenschappelijke aspecten en van de Belgische wetgeving inzake jongeren en audiovisuele media

Kris Vanstappen*

Inleiding

De effecten van audiovisuele programma's vormen een problematiek, die reeds aan de orde is sinds het eerste audiovisuele medium, de bioscoop, opdook en ingang vond bij het grote publiek. Van in het begin heeft de aandacht zich toegespitst op het aspect 'jeugdbescherming'. Men was — en is — in de eerste plaats bekommerd om de mogelijke negatieve impact van programma's op jongeren.

Vanaf de jaren zestig is deze thematiek in een stroomversnelling geraakt. De toenemende penetratie van de televisie en het stijgende mediagebruik door voornamelijk jongeren vormen hierin zeker belangrijke factoren. Steeds meer instanties maakten zich zorgen over de gevolgen voor jongeren van het kijken naar geweld. Net op het ogenblik dat de bioscoop en de televisie door zelfregulatie en/of restrictieve wetgeving een aanvaardbare graad van adaptatie hadden bereikt, dook de video op, een medium met een vrijwel absoluut privé karakter, moeilijk te reglementeren en te controleren.

Audiovisuele media en jeugdbescherming heeft derhalve verschillende facetten, waarvan de belangrijkste in dit artikel behandeld worden.

In een eerste paragraaf wordt ingegaan op de sociaal-psychologische aspecten van deze materie, waarbij de nadruk ligt op een aantal toonaangevende onderzoeken naar de effecten van gewelddadige televisie- en videoprogramma's op jongeren.

Een tweede paragraaf gaat dieper in op de communicatiewetenschappelijke kant van de zaak. De problematiek van audiovisuele programma's varieert immers sterk, afhankelijk van het medium dat gebruikt wordt voor de exploitatie van de programma's. Deze media — bioscoop, televisie en videocassetterecorder — worden kort beschreven, waarna het aanbod van gewelddadige programma's via de verschillende media wordt onderzocht.

Deze twee korte paragrafen vormen het kader waarbinnen, in een derde paragraaf, de bestaande Belgische wetgeving terzake wordt toegelicht. Het zwaartepunt van de uiteenzetting ligt hier op het medium 'bioscoop', vermits enkel voor dit medium een specifieke wetgeving ter bescherming van minderjarigen bestaat. In een algemene bespreking wordt de problematiek voor elk van de drie media nader beschouwd.

Een vierde paragraaf behandelt tenslotte de pogingen die ondernomen werden — en worden — om de huidige reglementering voor het bioscoopbezoek door jongeren, die dateert van 1920, meer up to date te maken. Tevens wordt ingegaan

* Assistent aan het Centrum voor Communicatiewetenschap, K.U. Leuven.

op de recente initiatieven om de videoverhuur, meer bepaald de verhuur van 'video nasties', te reguleren. In dit onderdeel mikten we minder op volledigheid — de meeste van deze voorstellen worden regelmatig licht gewijzigd en opnieuw ingediend — dan op een overzicht van de verschillende ideeën en mogelijke invalshoeken terzake.

In het kader van dit artikel kon niet steeds ten gronde ingegaan worden op alle facetten van een bepaalde benadering van deze thematiek. Daarom wordt in de referenties regelmatig verwezen naar relevante literatuur.

1. Sociaal-psychologische aspecten¹

Het lijkt ons interessant en noodzakelijk in de eerste plaats even kort in te gaan op de sociaal-psychologische aspecten van de materie die we hier wensen te behandelen. Vrij algemeen wordt immers aangenomen, dat het bekijken van zgn. 'video nasties' (horrorvideo's) of gewelddadige films en televisieprogramma's op een of andere manier 'schadelijk' zou zijn voor de (jeugdige) kijker. Concreet wilden we nagaan of empirisch onderzoek er ooit in geslaagd is de (schadelijke) effecten — in individueel of maatschappelijk opzicht — aan te tonen van contactname van jongeren met audiovisueel materiaal met een gewelddadig karakter. Dergelijk onderzoek is voornamelijk uitgevoerd in de Angelsaksische landen.²

Het is onmogelijk dit onderwerp op deze plaats anders dan zeer fragmentarisch te behandelen. Er zijn honderden — mogelijk duizenden — geweldonderzoekingen. Exemplarisch zullen we hier even stilstaan bij een drietal ervan, die als meer belangrijk gelden.

Als klassiek wordt nog steeds het onderzoek naar de effecten van televisiegeweld beschouwd, dat de Amerikaanse regering in de tweede helft van de jaren zestig liet uitvoeren door de *National Commission on the Causes and Preventions of Violence*.³ Uitgaande van de sociale leertheorie, sterk gericht op lange termijns- en indirecte effecten en vaak buiten de data sterk extrapolierend, concludeerden de auteurs dat blootstelling aan geweldprogramma's over een lange periode het publiek socialiseert met de daarin verscholen normen, waarden en attitudes t.a.v. geweld. Deze socialisatie wordt waarschijnlijk naargelang de leeftijd daalt en andere, concurrerende socialisatiebronnen in verband met gewelddadig gedrag ontbreken. Van de aldus gesocialiseerde individuen mag worden verwacht dat ze conflicten in hun leven met geweld zullen oplossen, geweld zullen gebruiken om hun doelstellingen te bereiken, insensitief en emotioneel neutraal zullen geworden zijn. Ze zullen m.a.w. geloven dat geweld nodig is om te kunnen overleven in een gewelddadige wereld.⁴

1. Dit deel werd gebaseerd op: DE MEYER, G., *Leer van de massamedia*, Cursus Fac. Soc. Wet. K.U.L., Dep. Com. Wet., niet uitgegeven, p. 201-218.

2. Zie LOWERY, S. en DE FLEUR, M.L., *Milestones in Mass Communication Research, Media Effects*, New York, Longman, 1983; VAN DER VOORT, T., *De invloed van televisiegeweld*, Lisse, Zwets & Zeitlinger, 1983; GERBNER, G. en GROSS, L., 'Living with Television: The Violence Profile', *Journal of Communication*, jg. 26, (1976), nr. 2; PHILIPS, D.P., HENSLEY, J.E. e.a., 'Sex and Violence Revisited', *Journal of Communication*, jg. 34, (1984), nr. 3, p. 101-173.

3. De (vaak resumerende) bevindingen van verschillende onderzoekers zijn gebundeld in BAKER, R. en BALL, S., *Violence and the Media*, Washington, 1969.

4. Deze conclusie klinkt in het originele rapport wel meer genuanceerd.

Tussen 1969 en 1970 trok het Amerikaanse Congres 1,8 miljoen dollar uit voor een groot, omvattend project om eens en voor altijd komaf te maken met het probleem van televisiegeweld. Drieëntwintig research-projecten werden gesubsidieerd.⁵ In verhouding tot het geïnvesteerd bedrag is de eindconclusie van het *Surgeon General's Scientific Advisory Committee* en het eindrapport, op zijn zachtst uitgedrukt, weinig overtuigend. 'Thus the two sets of findings (laboratory and survey) converge in three respects: a preliminary and tentative indication of a causal relation between viewing violence on television and aggressive behavior; an indication that any such causal relation operates on some children (who are predisposed to be aggressive); and an indication that it only operates in some environmental contexts. Such tentative and limited conclusions are not very satisfying (yet) they represent substantially more knowledge than we had two years ago'.⁶ Achteraf werd deze conclusie in de pers gepopulariseerd als 'TV onschadelijk voor de jeugd'. Kort daarna bleek evenwel dat de grote televisienetwerken hun veto hadden kunnen stellen tegen bepaalde onderzoekers in het comité, dat andere researchers zeer nauwe banden hadden met of zelfs werkten voor de studiediensten van de networks en dat sommigen zelfs volledig onbekend waren met de noodzakelijke methodologie om dergelijk complex onderzoek uit te voeren. Een aantal onderzoekers, tenslotte, beweerde niet geciteerd of verkeerd geïnterpreteerd te zijn. Tijdens de hearing voor de senaat in maart 1972 werd een en ander rechtgezet en geoordeeld dat televisiegeweld een ongunstig effect kan hebben op kinderen, alhoewel het niet kan geduid worden als de enige oorzaak van agressief gedrag.

Vermeldenswaard is tenslotte het onderzoek naar de jongste variant van het massamedia-geweld-onderzoek, de 'video nasties'. Eind 1983 publiceerde de *Parliamentary Group Video Inquiry* in Groot-Brittannië het rapport *Video Violence and Children, Children's Viewing Patterns in England and Wales*, onder redactie van Dr. Hill en Dr. Barlow. Het betreffende onderzoek werd uitgevoerd door de *Television Research Unit* van Oxford Polytechnics, bij 6.000 kinderen in klasverband. Als onderdeel van het onderzoek diende de leraar uitspraken van de kinderen te noteren tijdens een klasdiscussie over 'video nasties'. Een aantal schokkende uitspraken ('I like all the blood coming out') in de pers zetten het land in rep en roer. Bovendien duidden meer dan de helft van de ondervraagde kinderen op een lijst van videotitels een aantal 'video nasties' aan als films die zij kenden en bekeken hadden. Achteraf bleek het rapport niet alleen zeer haastig opgesteld, maar bovendien grotendeels geschreven vooraleer de resultaten van het statistisch onderzoek bekend waren. Men had zich gebaseerd op de (statistisch insignificante) impressionistische rapporten van de leraars.

Een controle-onderzoek, waarbij de kinderen een lijst werd voorgelegd die opgemaakt was uit bestaande en fictieve filmtitels, was zo mogelijk nog meer verhelderend. De fictieve, horrorachtige titels — films die helemaal niet bestaan!

5. Surgeon General's Scientific Advisory Committee on Television and Social Behavior, *Television and Growing Up: The Impact of Televised Violence*, Report to the Surgeon General, United States Public Health Service, Washington D.C., US Government Printing Office, 1971.

6. *Ibid.*, p. 11.

— scoorden even hoog als de echte 'video nasties'. Niettemin werd dit rapport als argument gebruikt om de *Video Recordings Bill* door te drukken.⁷

Deze drie voorbeelden moeten duidelijk maken — en het doorlezen van een meer copieuze hoeveelheid documentatiemateriaal doet dit des te sterker — dat de laatste discussie over de impact van fictieel geweld op jongeren nog niet is gevoerd. Uitgaande van de stand van zaken op dit ogenblik moet men concluderen dat men eigenlijk voorlopig niets kan besluiten. Geen enkel onderzoek, behalve datgene dat werd uitgevoerd binnen de strikt gecontroleerde omgeving van het laboratorium, is in staat aan te tonen, dat kijken naar geweld voor jongeren schadelijk, dan wel niet schadelijk is, d.i. leidt naar een verhoogde of verminderde mate van agressief gedrag. Sommige onderzoekers hebben op eerder kunstmatige wijze getracht verhoogde misdaadquota in de maatschappij in verband te brengen met de toegenomen consumptie van televisie- en videoprogramma's. Ook hier blijkt het onmogelijk een causale relatie aan te tonen. Uitsluitend in laboratorium-experimenten komt men vaak tot de aanwijzing dat agressief gedrag kan aangeleerd worden, ondermeer door het bekijken van geweldprogramma's. Veruit de meeste onderzoeken bestuderen korte termijn-effecten en geven absoluut geen uitsluitsel over lange termijn-gevolgen. Die enkele projecten, die getracht hebben op lange of middellange termijn te werken, slaagden er nooit in het kijken naar (gewelddadige) audiovisuele programma's als variabele voldoende te isoleren om een eventueel verhoogde gewelddadigheid van de kijkers te verklaren. De definiëring van begrippen als 'porno', 'horror', 'video nastie', 'geweld' of 'gewelddadig programma' blijkt tenslotte steeds een zeer problematische factor te zijn.

De verschillende onderzoeken hebben wel aanleiding gegeven tot een viertal gangbare hypothesen betreffende de invloed van het kijken naar geweld:

1. de *reductiehypothese*: zien van (audiovisueel) geweld leidt tot een vermindering van agressie bij de kijker;
2. de *stimulatiehypothese*: agressieve beelden leiden tot imitatie of nabootsing door leergedrag en/of instigatie van geweld;
3. de *geen effect-hypothese*: agressieve beelden hebben naar het dagelijks leven toe geen noemenswaardig effect;
4. de *uitgebreide relativeringshypothese*: het geweld in de media is een gevolg van de toegenomen geweldquota in de reële wereld.⁸

Aan het einde van deze eerste paragraaf kunnen we besluiten, dat een vrij algemeen aanvaarde idee — nl. dat kijken naar geweld een negatief effect heeft op jongeren — niet gesteund wordt door onderzoeksresultaten. Anderzijds is evenmin ooit aangetoond dat er geen schadelijke invloeden (zouden kunnen) uitgaan van (overmatige) consumptie van geweldprogramma's. Een conclusie is derhalve — noodgedwongen — 'open'.

Uiteraard levert dit problemen op voor een wetgever. Het feit, dat er slechts

7. Zie o.m.: BARLOW, G. en HILL, A. (eds.), *Video Violence and Children*, London, Hodder and Stoughton, 1985; BARKER, M. (ed.), *The Video Nasties. Freedom and Censorship in the Media*, London, Pluto Press, 1984.

8. DE MEYER, G., o.c., p. 215-217.

een vermoeden bestaat dat kijken naar gewelddadig audiovisueel materiaal schadelijk zou kunnen zijn, belet een mogelijke maatschappelijke consensus over deze problematiek. Daardoor wordt het thema verschoven naar de sfeer van de zedelijkheid, de normen, waarden en overtuigingen die in onze maatschappij bestaan. Deze vormen hoe dan ook een veel smallere basis — zeker binnen een pluralistisch samenlevingstype — dan een aantoonbare schadelijkheid zou doen. (Cf. het probleem van het tabaksverbruik: vermits roken de gezondheid schaadt en over dit feit een zeer algemene consensus bestaat, kan de overheid zonder veel tegenstand het roken in openbare gebouwen verbieden.) Binnen ons Westers maatschappijmodel zal de zedelijkheid in dit geval voornamelijk botsen met een ingewortelde afkeer van censuur en overheidsbetutteling in het algemeen.

2. Communicatiewetenschappelijke aspecten

Indien de wetgever zou wensen in te grijpen tegen gewelddadige televisie-, film- of videoprogramma's, zou hij dit op verschillende niveaus kunnen doen. Theoretisch zou hij b.v. de produktie van bepaalde soorten audiovisuele programma's kunnen verbieden, wat nu de facto reeds gebeurt. Gezien de lamentabele situatie van de Vlaamse/Belgische filmproduktie lijkt dit eerder een slag in het water. Hij zou de import kunnen verbieden van bepaalde soorten van audiovisuele programma's. Het probleem is evenwel dat het 'moeilijke genre', de 'video nasties', grotendeels tussen de mazen van het net glipt, omdat het eerder gewelddadig dan pornografisch is (cf. infra). Meest waarschijnlijk zal een eventuele ingreep zich afspelen op het niveau van de exploitatie van de audiovisuele produkten. Dit is uiteraard een communicatiewetenschappelijk aspect dat nauw in verband staat met de besproken materie. Na een kort overzicht van de exploitatie van film-, televisie- en videoprogramma's zullen we ingaan op een tweede factor, m.n. de plaats van de geweldprogramma's in het globale aanbod van audiovisuele produkties.

2.1. EXPLOITATIE VAN AUDIOVISUELE PROGRAMMA'S

Een audiovisueel programma kan via verschillende media aan het publiek aangeboden worden. Het oudste van deze is de *bioscoop*. Recentere mogelijkheden werden gecreëerd door de *televisie*, terwijl de *videocassetterecorder (VCR)* in België pas de laatste jaren werkelijk doorbreekt. Op experimentele, maar nog niet gecommercialiseerde media als b.v. de beeldplaat, zullen we hier niet ingaan.

Een aspect dat in deze context zeker niet over het hoofd mag worden gezien, is het toenemend belang dat in de filmindustrie gehecht wordt aan de televisie en de VCR als exploitatiemediën, dit ten koste van de bioscoop. Dit laatste medium verliest voortdurend meer terrein.⁹

Een tweede belangwekkende factor is de continu stijgende media-proliferatie, vooral van de relatief jonge audiovisuele media televisie en VCR. Begin 1985 bezat 94 % van de Vlaamse huisgezinnen één of meer televisietoestellen;

9. VANSTAPPEN, K., 'Crisis in de bioscoopindustrie?', *Communicatie*, jg. 14, (winter 1984/85), nr. 4, p. 2-10.

13,3 % was in het bezit van een VCR. Het aantal kabelaan sluitingen bedroeg ± 90 % van het aantal televisies.¹⁰ Bovendien worden via de kabel steeds meer programma's verdeeld. Op dit ogenblik kan men in België 21 zendinstituten bekijken: BRT1 en -2, RTBF1 en -2, Nederland 1,2 en 3, ARD, ZDF, WDR (de drie Duitse netten), TF1, A2, FR3 (de drie Franse netten), BBC1 en -2, RTL (Luxemburg), TV5 (het Frans/Belgisch/Canadees/Zwitsers franstalig satellietprogramma), Sky Channel, Super Channel (twee Britse satellietzenders), het Italiaanse eerste net RAI Uno en het betaaltelevisieprogramma FilmNet. Dit aanbod kan en zal nog aanzienlijk uitgebreid worden met ether- en satellietprogramma's.

Daarnaast worden steeds meer titels beschikbaar op videocassette en zal een eenheidsnorm binnen de VCR-apparatuur de commercialisering van dit exploitatiemedium aanzienlijk stimuleren.

Tenslotte zijn er ook aanwijzingen dat het gebruik van audiovisuele media, m.n. door jongeren, voortdurend meer intensief wordt.

2.2. GEWELDDADIGE PROGRAMMA'S IN HET AUDIOVISUELE AANBOD

Een eerste probleem dat in dit verband opduikt, is de definitie van *geweld* binnen deze context. Wanneer onderzocht in verband met televisie wordt geweld meestal als volgt omschreven:

- *gedrag* (van bepaalde personen; het gaat dus niet over structureel geweld, geweld gepleegd door dieren of collectiviteiten, zelfdestructie);
- *waarin bewust* (dus niet toevallig; de intentie moet aanwezig zijn);
- *wordt getracht* (of dit lukt of niet);
- *schade* (blijvend of tijdelijk; het gaat in geen geval over b.v. een tandartsbezoek, waarbij kortstondige hinder enkel voor later welzijn wordt toegebracht);
- *toe te brengen aan anderen* (hoe de relatie met deze anderen ook moet omschreven worden);
- *of aan zaken die niet aan de agressor zelf toebehoren*.¹¹

De agressie kan fysieke of psychologische vormen aannemen, een rechtstreeks of onrechtstreeks karakter hebben, als middel of als doel aangewend zijn.

Uitgaande van een dergelijke definitie van 'geweld' kwam Gerbner¹², via een inhoudsanalyse van prime time- en zaterdagvoormiddagtelevisie uitgezonden tijdens de week van 1 tot 7 oktober 1968, tot de conclusie dat ongeveer 80 % van alle 183 geanalyseerde programma's geweld bevatte. Uiteraard scoorden misdaad-, western- en avonturenprogramma's zeer hoog, maar ook komedies, soaps en zelfs cartoons ontsnapten niet aan de algemene trend. Andere onderzoeken kwamen tot gelijklopende resultaten: de televisiewereld is een wereld van geweld, waarbij stevast naar geweld gegrepen wordt als probleemoplossend middel.

De belangrijkste kritiek op deze onderzoeken is steeds dezelfde: er bestaat een hemelsbreed verschil tussen de objectieve vaststelling van een geweld-

10. POESMANS, D., *Bezit van audiovisuele apparatuur in het Vlaamse landsgedeelte*, Brussel, BRT-Studiedienst, 17 juli 1985.

11. DE MEYER, G., *o.c.*, p. 214.

12. BAKER, R. en BALL, S., *o.c.*, p. 137 e.v. De door GERBNER gebruikte definitie was: 'the overt expression of force intended to hurt or kill'.

daad in een televisie-uitzending en het gevoelsmatig (= subjectief) geschokt zijn van de toeschouwer door een gewelddaad. Een supplementair maar zeer belangrijk onderscheid, is het verschil tussen reëel geweld (bv. in nieuwsuitzendingen) en fictief geweld.

Een en ander brengt met zich mee dat het grootste deel van het publiek niet geraakt zal worden door de muis Jerry die Tom, de kat, overrijdt met een bulldozer of verplettert tussen een gloeiend wafelijzer (hoewel dit scènes zijn, die in een klassieke horrorfilm niet zouden misstaan). De reële beelden van een zwaar-gewonde soldaat, uitgezonden in het televisiejournaal, zullen daarentegen vrijwel het volledige kijkpubliek ernstig schokken. (De nieuwsredacties nemen trouwens in bepaalde gevallen de beslissing om dergelijke beelden niet uit te zenden, precies omwille van het schokkende effect.)

Dé probleemgevallen doen zich voor in die produkties waarin het geweld enerzijds weliswaar fictief is — of pseudo-fictief, zoals in de 'snuffs'¹³ — maar anderzijds bijzonder realistisch wordt uitgebeeld. Wat televisie betreft gelden de meeste misdaadseries waarschijnlijk als een typevoorbeeld. Het aantal gewelddaden in een doorsnee-aflevering van *Miami Vice* of *Dempsey and Makepeace* wordt door een deel van de kijkers als bijzonder schokkend ervaren.

Niettemin houden de strikte programmatorische voorschriften van de televisiestations het televisiegeweld hoe dan ook binnen redelijk aanvaardbare normen. Het probleemgebied verengt zich op deze manier tot een exploitatiemedium, dat wat het vertonen van geweld betreft, bepaald grensverleggend heeft gewerkt: de *videocassette*. Televisie-uitzendingen blijven per slot van rekening een zekere mate van openbaar karakter behouden, terwijl de VCR veel meer een 'geprivatiseerd' medium is. Dit laatste medium leent zich dan ook, veel beter dan televisie, tot het vertonen van extreem geweld. Een onderzoek naar het aantal titels dat onder de noemer 'video nasties' aan het publiek wordt aangeboden, wordt ten eerste gecompliceerd door het ontbreken van een eenduidige en afdoende definitie van 'video nastie'.

Sommigen gaan zo ver ook films als *Freaks*, *Psycho* of *Poltergeist* als dusdanig te betitelen. In een engere definitie zouden de volgende punten centraal staan:

1. het uitsluitend op videocassette beschikbaar zijn van de film;
2. het zeer expliciete karakter van de vertoonde geweldscènes;
3. een verhaalopbouw, -conceptie en -structuur die in het teken staat van de geweldscènes.

Zoals men merkt is uiteindelijk slechts het eerste criterium een objectief criterium. De andere zijn min of meer kwalitatieve dimensies, die bij een onderzoek zeker zouden leiden tot uiteenlopende classificaties van verschillende films door verschillende onderzoekers. Op deze manier is het begrijpelijk dat cijfers betreffende het aandeel van 'video nasties' in het totale aanbod van voorbespeelde videocassettes zeer uiteenlopen: afhankelijk van de bronnen — dus van de gehanteerde omschrijving — worden cijfers genoemd tussen 5 % en 50 %. (Uiter-

13. 'Snuff': genre van videohorror, waarbij de hoofdpersoon wordt voorgesteld als een nietsvermoedend reëel slachtoffer. Het 'verhaal' beschrijft dan de moord op deze persoon. Tot op dit ogenblik heeft geen enkele 'snuff', ook niet in processen, de toets der kritiek kunnen doorstaan: het bleek telkens te gaan om uiterst realistische — en bloederige — cinema.

aard varieert het aandeel in de globale omzet van een videotheek of de videoverhuur in het algemeen volgens dezelfde schaal.)

Een en ander heeft tot gevolg dat het oudste audiovisuele exploitatiemiddel, de *bioscoop*, zijn titel van 'eerste verderver der jeugd' definitief verloren is. Dit is des te opvallender wanneer men opmerkt dat het enige exploitatiemedium, waarvan programmatie en toegankelijkheid voor jongeren gereguleerd is, de bioscoop is.

3. Juridische aspecten

Wanneer we de exploitatie van audiovisuele produkten in het kader van de jeugdbescherming beschouwen vanuit een juridisch standpunt, is het duidelijk dat we te maken hebben met een gevarieerde problematiek. In het algemeen kunnen we stellen dat deze wetgeving voor ons van belang is, die bepaalt welke films of programma's onder welke vorm (b.v. al dan niet ingekort door coupures) de jongeren in het bijzonder en het publiek in het algemeen zullen bereiken. Drie factoren spelen derhalve een cruciale rol:

1. de *programmatie*: welke reglementeringen bepalen welke films of programma's door de verschillende media kunnen verspreid worden;
2. de *toegankelijkheid*: welke reglementeringen regelen de toegang van jongeren tot de verschillende media;
3. de *exploitatiemediën*: cf. supra.

De terzake bestaande wetgeving kan dan als volgt schematisch weergegeven worden (zie schema).

Bij dit schema past enige uitleg. Er bestaat (uiteraard) geen reglementering betreffende de toegang tot het televisietoestel of de VCR. Anderzijds is het zeer denkbaar dat de wetgever de toegang tot (bepaalde delen van) videotheeken zou reglementeren.

De artikelen 3 en 4 van het Kabeldecreet omschrijven de programma's die de kabelmaatschappijen moeten en mogen doorgeven. De artikelen 9 en 13 van hetzelfde decreet regelen de programmatorische aspecten van de niet-openbare televisieverenigingen.

Artikel 23 van het BRT-decreet bevat de 'bijzondere bepalingen betreffende de uitzendingen'. Dezelfde materie wordt gereguleerd in het artikel 25 van het RTBF-decreet.

De programmatie-bepalingen voor bioscopen en videotheeken zijn dezelfde.

In het kader van dit artikel is het uiteraard niet nodig deze wetgeving in extenso te ontleden. Vermits de Wet van 1 september 1920 eigenlijk de enige reglementering is, die specifiek gericht is op jongeren, zal daar het zwaartepunt van de uiteenzetting gelegd worden. Omdat de toepassing van de artikelen 383-386ter Sw. te maken heeft met welke films jongeren kunnen zien, zal ook daarop kort worden ingegaan. De televisiewetgeving zal enkel om reden van volledigheid aangehaald worden.

Toegankelijkheid

Programmatie

Bioscoop	Wet van 1 september 1920 waarbij aan minderjarigen beneden 16 jaar de toegang tot de bioscoopzalen wordt ontzegd (<i>B.S.</i> , 18 februari 1921)	Artikelen 383-386 ^{ter} van het Belgisch Strafwetboek
	Koninklijk Besluit van 27 april 1939 tot wijziging van de bepalingen inzake filmkeuring (<i>B.S.</i> , 1 juni 1939)	
Televisie	(geen reglementering)	Decreet van 28 januari 1987 betreffende het overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radiodistributie- en teledistributienetten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen ('Kabeldecreet') (<i>B.S.</i> , 19 maart 1987)
		Décret du 12 décembre 1977 portant statut de la Radio-Télévision belge de la Communauté culturelle française (<i>B.S.</i> , 14 januari 1978)
		Decreet van 28 december 1979 houdende het statuut van de Belgische Radio en Televisie, Nederlandse uitzendingen (<i>B.S.</i> , 25 januari 1980)
Video	(geen reglementering)	Artikelen 383-386 ^{ter} van het Belgisch Strafwetboek

3.1. DE WET VAN 1 SEPTEMBER 1920

a. Voorgeschiedenis

Om de aard van de Wet van 1 september 1920 te begrijpen, is het noodzakelijk vooraf enige aandacht te besteden aan de visie op film, die in de maatschappij leefde in de periode rond de Eerste Wereldoorlog.

Over de mening van de bioscoopuitbaters en het gros van het kijnpublik bestaat weinig twijfel. Het spektakel dat aangeboden werd, was bijna uitsluitend gericht op het vermaak en de ontspanning van de meer eenvoudige lagen van de bevolking. De bioscoop was een *théâtre des pauvres*. De mensen wilden zich amuseren in de cinema, zodat het peil van het filmaanbod zelden de gooi- en smijtfilms of primitieve, *grand guignolesque* moord- en doodslagverhalen oversteeg.

Naast deze volkse opvatting ontwikkelde zich evenwel het steeds sterker wordend inzicht, dat dit schijnbaar oppervlakkig medium wel eens een veel diepere invloed op de toeschouwer zou kunnen uitoefenen. Een relatie tussen de misdaad, zoals die op het scherm werd vertoond, en maatschappelijke tendensen in dit verband scheen zich af te tekenen. De noodzaak van een wetgeving terzake drong zich op, voornamelijk omdat iedereen, ongeacht de leeftijd, naar elke film kon gaan kijken, vooropgesteld dat de inkomprijs betaald werd. Hoewel de meeste van deze films vandaag niet méér dan een bron van hilariteit zijn, werden ze in die periode vaak als zeer gewaagd gevoeld. Deze motivatie vinden we ook terug in de parlementaire discussies rond de Wet van 1 september 1920: 'Surtout à l'âge critique de la puberté, les films immoraux ou sensuels (qui abondent actuellement dans les représentations cinématographiques), (...), sont devenus un des principaux agents démoralisateurs de notre jeunesse'.¹⁴ Uit de debatten terzake blijkt duidelijk dat de wetgever niet goed raad wist met deze opkomende industrie. Enerzijds wenste men de esthetische en ontspanningswaarde van de film te behouden, terwijl men er anderzijds van overtuigd was dat de minder fraaie aspecten van het medium zo snel mogelijk bedwongen moesten worden: 'Et puis, à côté de certains films abominables — et trop nombreux, hélas! — que le projet actuel veut atteindre, il en est d'admirables où se révèle un art réel'.¹⁵

Gaandeweg werd duidelijk dat een filmkeuringswet gebaseerd zou moeten zijn op twee pijlers. In de eerste plaats mocht deze wet de film zelf niet raken, maar moest zij zich rechtstreeks richten tot de toeschouwer. Men wenste geen censuur in te stellen. In de tweede plaats wilde men de filmindustrie niet remmen in haar groei. De filmdistributie- en exploitatiesector behoorden tot de meest expansieve bedrijfstakken.¹⁶

De eerste officiële stappen naar een filmkeuringswet werden reeds in 1912 gezet. De *Centrale Commissie van de Belgische Maatschappij voor de Opvoeding en de Ontwikkeling van het Kind* stelde een onderzoek in naar de maatregelen, die

14. 'Verslag van de Commissies van Justitie en Wetenschappen en Kunsten aan de Senaat'. *Gedr. St.*, Senaat, Zitting van 17 maart 1920, 1919-20, p. 45.

15. *Gedr. St.*, Kamer, Zitting van 17 maart 1920, 1919-20, p. 44.

16. *Ibidem*.

in de ons omringende landen getroffen waren met betrekking tot de bescherming van de jeugd tegen de film. De oplossingen, die onze buurlanden aan dit probleem hadden gegeven, gingen twee richtingen uit. Sommige landen, zoals Nederland, hadden een systeem ingesteld, waarbij elke film die geïmporteerd of geproduceerd werd aan een centrale Censuurcommissie moest voorgelegd worden vooraleer hij vertoond kon worden. In andere landen, zoals op dat ogenblik het geval was in Frankrijk, bleef de actie beperkt tot het nemen van plaatselijke maatregelen, gegrond in de politionele bevoegdheid van de gemeentelijke autoriteiten.¹⁷

Tot 1920 bleef de wettelijke positie van de film in ons land zeer onzeker. Het Ministerie van Justitie had wel enig initiatief getoond door het rondsturen van een circulaire naar de Procureurs, waarin de aandacht gevestigd werd op het losbandige en immorele karakter van sommige filmvoorstellingen, in feite een rechtstreekse aanmoediging om meer films te vervolgen op basis van de artikelen 383-386ter Sw. Het ontbreken van een uniforme nationale wettelijke regeling werd van langsom meer als een leemte ervaren.¹⁸ Op 8 juli 1919 werd in de senaat een voorstel tot grondwetsherziening ingediend door P. Hanrez, waardoor censuur op de in België vertoonde films mogelijk zou worden. Het herzieningsvoorstel werd niet aanvaard. Nog in datzelfde jaar diende volksvertegenwoordiger Piérard een veel gematigder wetsvoorstel in, dat niet zonder moeite door beide Kamers raakte en tenslotte resulteerde in de Wet van 1 september 1920.¹⁹

Van in het begin lokte de aanpak van de wetgever een storm van protest uit, voornamelijk vanwege de bioscoopuitbaters en de filmverdelers. De Kamers achtten het gevaar en het schadelijke karakter van sommige films voor de jeugdige kijkers evenwel belangrijker dan de argumenten tegen deze wet. Eén contestatiepunt werd nochtans weerhouden. Men zag in dat het eenvoudig uit de bioscopen bannen van de minder dan 16-jarigen geen ideale oplossing was.²⁰

b. Bespreking

De Wet van 1 september 1920 bestaat uit vier artikelen, die in drie delen kunnen gegroepeerd worden. Het eerste deel bestaat uit artikel 1, dat het principieel toegangsverbod tot bioscoopzalen voor minderjarigen beneden 16 jaar bevat. In het tweede deel van de wet wordt een uitzonderingsgeval voorzien op artikel 1, nl. de *familie- en kindervertoningen*. Het derde deel, tenslotte, omvat de artikelen 3 en 4 en beschrijft de strafmaat.

Artikel 1

De toegang tot de bioscoopzalen is verboden voor minderjarigen beneden 16 jaar. De wet stelt dus een enkelvoudige leeftijdsgrens in.²¹

17. STAQUET, W., 'Le contrôle des films en Belgique', *R.D.P.*, (2^e jg.), (1964-1965), (nr. 2), p. 322.

18. Idem.

19. *Ibid.*, p. 323-327.

20. 'Verslag van de Commissies van Justitie en Wetenschappen en Kunsten aan de Senaat', *Gedr. St.*, Senaat, Zitting van 17 maart 1920, 1919-20, p. 45.

21. In Nederland wordt een dubbele leeftijdsgrens, 14 en 18 jaar, toegepast.

Deze leeftijdsgrens is het gevolg van een compromis. In haar eindverhandeling stelt Nicole Rombaut: 'Alhoewel niet verantwoord in ontwikkelingspsychologisch perspectief is het een leeftijdsgrens die in rechte meer voorkomt: verbod van de aanwezigheid van minderjarigen in gerechtszalen — jeugdmisdadigheid in de Wet van 15 mei 1912 — de huidige wet op het danszalenbezoek (...)'.²² Als merkwaardig, niet in een wettekst opgetekend gebruik, geldt dat kinderen, jonger dan 2 jaar, toegelaten zijn, 'daar hun jeugdige leeftijd hen niet in de mogelijkheid stelt zich van de voorstelling rekenschap te geven'.²³

Dit artikel maakt de doelstelling van de wetgever duidelijk, namelijk de jeugd te beschermen zonder de film zelf te raken. De toenmalige Minister van Justitie, E. Vandervelde, laat dienaangaande in de bij de wet gevoegde motivatie geen twijfel bestaan: 'Elle (= de wet, n.v.d.a.) laisse donc toute liberté à l'exploitation des entreprises cinématographiques et se borne à interdire aux mineurs de moins de 16 ans, l'accès des salles de cinéma'.²⁴

Artikel 2

Dit tweede artikel beantwoordt het contestatiepunt, als zouden vele jongeren, die normaal gezien niet langer de bioscoop binnen zouden mogen, hun tijd op een andere manier zoekmaken, die misschien ethisch nog minder te verantwoorden is. Er wordt een bijzondere categorie van programma's gecreëerd: de 'familie- en kindervertoningen'.^{24bis} Een bioscoopuitbater, die een programma vertoont dat uitsluitend uit dergelijke films bestaat, mag minderjarigen beneden 16 jaar in zijn zaal toelaten. Films krijgen de machtiging om in een 'familie- en kindervertoning' opgenomen te worden van een speciaal daartoe aangestelde commissie.

Artikelen 3 en 4

Politiestraffen worden voorzien tegen:

- a. diegene die een minderjarige beneden 16 jaar in een bioscoopzaal:
 - binnenleidt: b.v. de ouders;
 - toelaat: b.v. het bioscooppersoneel;
 - duldt: de directeurs en uitbaters van bioscopen;
- b. de uitbaters die een voorstelling aankondigen als 'familie- en kindervertoning', zonder dat de films zijn goedgekeurd door de bevoegde commissie.

De enige gevoelige sanctie, de sluiting van de bioscoopzaal voor maximum 6 maanden, wordt bepaald in artikel 4. Deze straf wordt slechts bij hoge uitzondering toegepast.

22. ROMBAUT, N., *Jeugdbescherming en censuur in het kader van de wet op het bioscoopbezoek. Een exploratief-kritisch onderzoek naar het instituut filmkeuring*, Gent, R.U.G., Lic. Th. Fac. P.P.W., 1970/71, p. 34.

23. STAQUET, W., *o.c.*, p. 329.

24. VANDERVELDE, E., Motivatie bij de Wet van 1 september 1920 waarbij aan minderjarigen beneden 16 jaar de toegang tot de bioscoopzalen wordt ontzegd, *B.S.*, 18 februari 1921.

24bis. Deze term mag geenszins letterlijk worden opgevat. Het betreft hier films die door de keuringscommissie geschikt werden bevonden voor alle leeftijden.

c. De Filmkeuringscommissie

Het artikel 2 van de Wet van 1 september 1920 moet gezien worden als de beschrijving van een uitzonderingssituatie. Onder bepaalde omstandigheden kan aan minderjarigen beneden 16 jaar toch de toelating worden gegeven de zaal te betreden, met name indien er een 'familie- en kindervertoning' plaatsvindt. Films kunnen de machtiging om opgenomen te worden in een 'familie- en kindervertoning' verkrijgen, na goedgekeurd te zijn door een speciaal daartoe aangestelde commissie.

Met betrekking tot deze Filmkeuringscommissie is het Koninklijk Besluit van 27 april 1939 tot wijziging van de bepalingen inzake filmkeuring (*B.S.*, 1 juni 1939) nog grotendeels in voege. Dit K.B. werd op een aantal punten aangepast door:

- het Regentsbesluit van 26 november 1946 tot wijziging van artikel 16 van het Koninklijk Besluit van 27 april 1939 met betrekking tot de filmkeuring (*B.S.*, 16-17 december 1946);

- het Regentsbesluit van 28 mei 1947 ter vervollediging van het Koninklijk Besluit van 27 april 1939 tot wijziging van de bepalingen inzake filmkeuring (*B.S.*, 9 juli 1947);

- het Regentsbesluit van 4 december 1947 tot wijziging en vervollediging van de artikelen 2, eerste alinea, 3, 5 en 7 van het Koninklijk Besluit van 27 april 1939 inzake de filmkeuring (*B.S.*, 26-27 januari 1948);

- het Koninklijk Besluit van 29 juli 1957 tot wijziging van het artikel 9, vijfde alinea, van het Koninklijk Besluit van 27 april 1939 tot wijziging van de bepalingen inzake filmkeuring (*B.S.*, 14 september 1957).

De werking van de Filmkeuringscommissie was tevens het voorwerp van een aantal circulaire's, uitgaande van de Minister van Justitie of van de Voorzitter van de Filmkeuringscommissie zelf.

het Koninklijk Besluit van 27 april 1939 kan als volgt ingedeeld worden:

- artikel 1: Instelling van de Filmkeuringscommissie;
- artikelen 2 tot 4: Samenstelling van de Commissie;
- artikelen 5 tot 8: Interne werking van de Commissie;
- artikelen 9 tot 12: Aanvraag van de machtiging;
- artikelen 13 tot 15: Verlenen van de machtiging en gevolgen;
- artikelen 16 en 17: Controlebepalingen;
- artikel 18: Verbodsbepalingen;
- artikelen 19 en 20: Bijzondere bepalingen betreffende voorstellingen zonder winstmotief en films van documentaire en actuele aard.

Artikel 1: Instelling van de Filmkeuringscommissie

Bij Koninklijk Besluit wordt een commissie ingesteld, teneinde na te gaan of films voldoen aan de vereisten om opgenomen te worden in de 'familie- en kindervertoningen'. De Filmkeuringscommissie ressorteert onder de Dienst Jeugdbescherming van het Ministerie van Justitie.

Artikelen 2 tot 4: Samenstelling van de Commissie

De Filmkeuringscommissie is samengesteld uit een werkende voorzitter, twee plaatsvervangende voorzitters, werkende leden en plaatsvervangende leden. Allen worden door de Minister van Justitie benoemd voor een mandaat van 2 jaar. Dit mandaat is hernieuwbaar. De leeftijdsgrens van de voorzitter, ondervoorzitters en leden wordt vastgesteld op 67 jaar.

Artikelen 5 tot 8: Interne werking van de Commissie

De Filmkeuringscommissie bestaat uit één of meer keuringsafdelingen en een herkeuringsafdeling. De voorzitter van de Commissie bepaalt het aantal keuringsafdelingen en de samenstelling ervan. Indien noodzakelijk kan hij tijdelijke afdelingen instellen, bestaande uit werkende en plaatsvervangende leden of zelfs uitsluitend uit plaatsvervangende leden. Hij verdeelt tevens het werk over de afdelingen.

Iedere vaste of tijdelijke keuringsafdeling bestaat uit 5 leden. Zij moet één lid bevatten, benoemd op basis van een voordrachtlijst, opgemaakt door de Jeugdrechtbank te Brussel, en één lid dat het bioscoopbedrijf vertegenwoordigt en dat uit een door de beroepsorganisaties voorgedragen lijst wordt gekozen. De overige leden van de afdeling zijn vrijwilligers – journalisten, advocaten, onderwijzend personeel. In praktijk stelt de secretaris van de Commissie de afdeling samen uit werkende en plaatsvervangende leden. De samenstelling van een afdeling gebeurt 'at random': leden worden gecontacteerd tot een afdeling volgens de wettelijke voorschriften is samengesteld.

De beslissingen worden bij stemming genomen. Bij afwezigheid van een van de leden is de stem van de aangeduide voorzitter in het geval van staking van stemmen doorslaggevend.

De herkeuringsafdeling is samengesteld uit de werkende en plaatsvervangende voorzitter van de Filmkeuringscommissie en uit 5 werkende leden, waaronder een afgevaardigde van de Jeugdrechtbank te Brussel en een vertegenwoordiger van het bioscoopbedrijf.

De Filmkeuringscommissie beschikt over een eigen projectiezaal. Een afdeling kan eventueel ook in een bioscoopzaal een vertoning bijwonen.

Artikelen 9 tot 12: Aanvraag van de machtiging

De aanvraag voor de machtiging wordt in regel ingediend door de verdeler van de film. Deze legt de Filmkeuringscommissie een omstandig scenario in dubbel exemplaar voor.

Vooraf dient een keurloon betaald, dat berekend wordt op basis van het aantal meter bedrukte pellicule. Indien de film langer is dan door de aanvrager wordt opgegeven, wordt dit keurloon verdubbeld voor elke meter waarmee de film de vermelde lengte overschrijdt. In principe kan het keurloon betaald worden door de eigenaar, de verdeler of de uitbater van de film. De keuringsafdeling kan de volgende *beslissingen* treffen:

1. goedkeuring van een film met eenparige stemmen: geen moeilijkheid;
2. goedkeuring van een film bij eenvoudige meerderheid:

- de meerderheid laat de film toe zonder coupures, terwijl de minderheid hem slechts mits zekere weglatingen als toelaatbaar beschouwt;
- de meerderheid laat de film toe mits coupures: deze moeten aangeduid worden;

3. verwerping van een film bij meerderheid: de redenen voor de verwerping worden aangeduid;

4. verwerping van een film met eenparige stemmen: ook hier zullen de redenen van de verwerping aangeduid worden.

In dit verband dient aandacht besteed te worden aan de *criteria* die de Commissie hanteert om een film goed te keuren of te verwerpen. Deze werden niet in de wetgeving ingeschreven, maar zijn wel voorwerp van een aantal Circulaires. In de besluitvorming staan de volgende richtlijnen centraal:

‘1. De Commissie heeft geen recht tot censuur; zij laat zich dus niet in met de politieke, wijsgerige of godsdienstige strekkingen van de ter keuring voorgelegde films, voor zover evenwel hierin geen opvattingen tot uiting komen welke met de openbare zowel als met de private moraal strijdig zijn.

2. Zij moet zich uitsluitend laten leiden door de bescherming van de jeugd’.²⁵

Wanneer men aan commissieleden vragen stelt naar de meer concrete uitwerking van deze toch zeer algemene principes, vangt men doorgaans bot. Antwoorden als: ‘We werken met een materie die zodanig snel verandert, dat het opmaken van een lijstje van criteria eerder een nadeel dan een voordeel zou zijn’, zijn eerder regel dan uitzondering. Uit de keuringsresultaten kan men in ieder geval opmaken, dat de voorschriften zeer vaag en eerder fragmentarisch zijn, waardoor aan de individuele leden van de keurings- en herkeuringsafdelingen vrij veel persoonlijke interpretatiemogelijkheden gelaten worden. Dit verklaart ondermeer waarom de keuringsresultaten van gelijkaardige films zo sterk kunnen verschillen, mede afhankelijk van de samenstelling van de keuringsafdeling in kwestie.²⁶ Met nadruk wordt wel steeds gesteld dat de besluitvorming zich in de eerste plaats moet laten leiden door de invloed die het toneel op de geest van de jongere zou kunnen hebben.

Zoals werd vermeld kan een film goedgekeurd worden, mits bepaalde, door de keuringsafdeling voorgestelde, *coupures* aangebracht worden. De aanvrager dient deze gedeelten nauwkeurig aan te duiden en kan opgeroepen worden om aan de afdeling alle gewenste inlichtingen te verstrekken. De coupures worden bewaard door de Filmkeuringscommissie, tot de aanvrager de machtiging inlevert, waarna ze opnieuw zijn eigendom worden. Na een termijn van één jaar worden niet teruggevraagde coupures eigendom van de Staat, die de vernietiging ervan kan gelasten. Met betrekking tot de coupures wordt vermeld dat ‘derwijze dient tewerk gegaan dat het niet te veel opvalt dat een gedeelte is weggelaten, dat de jonge toeschouwer niet kan bemerken dat de film leemten vertoont: immers, moest hem dit opvallen dan zou onvermijdelijk zijn verbeelding aan het werken gaan en zou hij zich inspannen om te achterhalen welk gedeelte weggelaten

25. Filmkeuringscommissie, *Circulaire van de Voorzitter van de Filmkeuringscommissie van 12 februari 1951: Richtlijnen welke bij de filmkeuring dienen nageleefd te worden*.

26. Cf. infra: 3.5. Algemene bemerkingen

werd en waarom dit gebeurde. In dat geval zou de remedie meer kwaad kunnen berokkenen dan het kwaad zelf.²⁷

Een geweigerde film kan enkel na aangebrachte wijzigingen opnieuw aan de Commissie aangeboden worden ter *herkeuring*, en een nauwkeurige opgave van de coupures dient bij de aanvraag gevoegd te worden. De film wordt dan opnieuw gekeurd door een afdeling met een andere samenstelling dan de keuringsafdeling in eerste aanleg. Het keurloon bij herkeuring bedraagt de helft van het bedrag dat voor een keuring in eerste aanleg moet betaald worden. Een film die tweemaal verworpen werd, kan enkel opnieuw ingediend worden mits schriftelijke toestemming van de voorzitter van de Commissie.

De Commissie doet *uitspraak* 'binnen de kortst mogelijke tijd' en betekent de genomen beslissing aan de aanvrager binnen drie dagen nadat ze genomen werd.

Zowel de aanvrager als de voorzitter van de Commissie kunnen tegen de genomen beslissing *beroep* aantekenen. Indien dit beroep aanvaard wordt, heeft dit tot gevolg dat een andere keuringsafdeling de film opnieuw zal onderzoeken.

Artikelen 13 tot 15: Verlenen van de machtiging en gevolgen

Een goedgekeurde film mag geprogrammeerd worden in een 'familie- en kindervertoning'. Van de machtiging wordt melding gemaakt op één van de scenario's en een door de Commissie af te leveren keuringskaart, waarop datum en nummer van de machtiging, de handtekening van de voorzitter en de stempel van de Commissie moeten voorkomen. Deze documenten moeten de film bij al zijn verplaatsingen vergezellen en op elke vordering van de bevoegde controleinstanties kunnen voorgelegd worden. Het tweede exemplaar van het scenario blijft in bewaring bij de Commissie.

Aan de film zelf moet een 4 meter lange strook bevestigd worden, met de vermelding van de verleende machtiging en het nummer ervan. Deze strook wordt aangebracht op kosten van de aanvrager.

De 'familie- en kindervertoningen' dienen uitsluitend te bestaan uit goedgekeurde films. Van de vertoning moet melding gemaakt worden in goed zichtbare letters op een buiten de bioscoop uitgehangen aanplakbiljet, evenals op alle aankondigingen, aanplakbiljetten en programma's die op de vertoning betrekking hebben. Ook de 'trailers', die voorafgaand aan een dergelijke vertoning zouden geprogrammeerd worden, dienen goedgekeurd te zijn door de Commissie, zonder dat dit de verplichting met zich brengt de volledige film ter keuring aan te bieden.²⁸

Artikelen 16 en 17: Controle

De werkende leden van de Filmkeuringscommissie hebben vrije toegang tot elke openbare bioscoopzaal in de Brusselse agglomeratie. De controle buiten deze agglomeratie wordt uitgevoerd door de kantonnale afgevaardigden van de Com-

27. Filmkeuringscommissie, *Circulaire van de Voorzitter van de Filmkeuringscommissie van 12 februari 1951: Richtlijnen welke bij de filmkeuring dienen nageleefd te worden.*

28. Circulaire van 28 december 1956, nr. 84/56, van Procureur-Generaal BEKAERT van Gent.

missie. Deze laatsten worden uitsluitend ter verrichting van de controle benoemd door de Minister van Justitie.

De werkende leden met een controlerende functie worden voorgedragen door de voorzitter van de Filmkeuringscommissie. De kantonnale afgevaardigden van de Commissie worden eveneens door de voorzitter aangewezen, op voordracht van de Jeugdrechter in hun arrondissement en na goedkeuring door de Minister van Justitie. De controlerende leden en kantonnale afgevaardigden ontvangen jaarlijks een speciale kaart, afgeleverd en ondertekend door de voorzitter van de Filmkeuringscommissie.

De taak van de controleurs bestaat in de eerste plaats uit het bezoeken van de bioscopen die een 'familie- en kindervertoning' aankondigen, om na te gaan of de geprogrammeerde films daadwerkelijk zijn goedgekeurd en beantwoorden aan de vereisten die een gevolg zijn van deze machtiging. In de tweede plaats bezoeken ze de andere zalen, om na te gaan of er geen minderjarigen, jonger dan 16 jaar, aanwezig zijn. In dit geval kan het lid of de afgevaardigde aan de voorzitter van de Filmkeuringscommissie enkel een omstandig relaas toesturen. In geen geval mogen de controleurs zich immers rechtstreeks tot de kinderen of hun ouders richten.

Wanneer aan één van de formaliteiten, die voortvloeien uit de machtiging, niet voldaan werd, kan deze machtiging door een van de keuringsafdelingen, welke door de voorzitter van de Commissie werd aangewezen, ingetrokken worden. De Commissie hoort de betrokken aanvrager alvorens uitspraak te doen. Beroepsmogelijkheden worden, zowel voor de betrokkene als voor de voorzitter van de Commissie, voorzien.²⁹

Artikel 18: Verbodsbepalingen

Om bepaalde misbruiken te vermijden, werden in het Koninklijk Besluit een aantal verbodsbepalingen ingebouwd.

In de eerste plaats is het verboden aan de Commissie films voor te leggen, die vroeger reeds onder een andere titel gekeurd waren. Verder mag men geen films in een 'familie- en kindervertoning' programmeren, waarvan de Commissie de machtiging, na vaststelling van een overtreding, heeft ingetrokken. Het ontnemen van de machtiging heeft onmiddellijk tot gevolg dat de exploitanten, die op dat ogenblik de film gehuurd hebben, de documenten die betrekking hebben op de machtiging moeten inleveren. Tenslotte is het verboden wijzigingen aan te brengen in een film die reeds goedgekeurd was, zonder de Commissie daarvan op de hoogte te brengen. Het aanbrengen van nieuwe coupures of het hermonteren van bepaalde scènes heeft automatisch tot gevolg dat de film opnieuw gekeurd zal moeten worden.

29. In de Wet van 1 september 1920 zelf wordt de sanctionering omschreven t.a.v. de tweede overtreding: de aanwezigheid van minderjarigen, jonger dan 16 jaar, op vertoningen die geen 'familie- en kindervertoningen' zijn.

Voorstellingen die zonder winstoogmerk en uitsluitend ter bevordering van opvoeding en onderwijs georganiseerd worden, kunnen zonder voorafgaande keuring van de Commissie toegelaten worden. De machtiging die in dit geval wordt afgeleverd, geldt slechts voor die bepaalde voorstelling met het oog waarop zij werd verleend. Een afschrift van deze beslissing wordt overhandigd aan de organisator van deze vertoning en aan de bevoegde Procureur des Konings, nadat beide afschriften door de secretaris van de Commissie voor 'eensluidend met het origineel' verklaard werden. Wel blijkt vereist dat de leden en afgevaardigden van de Commissie vrije toegang hebben tot de vertoning, en dat het afschrift van de beslissing op elke vordering wordt voorgelegd.

Films van documentaire aard en filmjournaals kunnen toegelaten worden zonder gekeurd te zijn. Bij de kopie hoeft in dat geval het scenario en de hoger-vermelde filmstrook niet gevoegd te worden.

3.2. DE ARTIKELEN 383-386ter VAN HET BELGISCH STRAFWETBOEK

Deze artikelen regelen de beteugeling van de openbare schennis van de goede zeden. Ze stellen de Procureur des Konings van elk gerechtelijk arrondissement in staat onder dit motief films te vervolgen, de vertoning ervan tijdelijk te verbieden en eventueel de film in beslag te nemen. Vermits van de filmindustrie nog geen sprake was op het ogenblik dat deze artikelen werden geformuleerd, kunnen we enkel op de rechtspraktijk afgaan bij de beoordeling van de draagwijdte ervan. We zullen ons dan ook op deze interpretatie concentreren. Vermeldenswaard is vooraf dat de straffen, verbonden aan een inbreuk tegen deze bepalingen, verzwaaard worden, indien het misdrijf tegenover minderjarigen werd gepleegd.

Een film kan op grond van deze artikelen met de gerechtelijke instanties in aanraking komen, indien de Procureur des Konings van oordeel is, dat een bepaalde filmvertoning een openbare schennis van de goede zeden met zich brengt. Belangrijk in deze is het *openbare* karakter van de vertoning. J. De Zegher vermeldt in dit verband: 'Wordt niet als strafbare verspreiding beschouwd: het afdraaien van een schunnige film tijdens een private vergadering van vrienden en kennissen in een privé-woning, niet toegankelijk voor derden'.³⁰

De procedure na klacht start met een tijdelijke stopzetting van de vertoning van de film in het rechtsgebied waarin de Procureur bevoegd is. Dit gaat gepaard met een voorlopige verbeurdverklaring van de film. De verdeler van de film, als eigenaar van de exploitatierechten, en de uitbater van de bioscoop waarin de film vertoond werd, worden correctioneel vervolgd.³¹ Indien zij vrijgesproken worden, kunnen zij — paradoxaal — rekenen op een méérinkomst, omdat een rechtszaak uiteraard de aandacht vestigt op de film. Wanneer zij evenwel veroordeeld worden, spreekt de rechtbank de verbeurdverklaring uit en worden de distributeur en de exploitant tot bijkomende straffen veroordeeld. Het betreffende

30. DE ZEGHER, J. *Openbare zedenschennis*, Gent, Story-Scientia, 1973, p. 113.

31. In het vonnis van 10 juni 1985 van de 9^e Kamer van de Correctionele Rechtbank van Antwerpen werden alleen de videotheekuitbaters veroordeeld, niet de verdelers.

vonnis geldt slechts t.a.v. de veroordeelden, voor de feiten waarop de veroordeling slaat.

De artikelen 383-386ter hebben de interpretatie van het begrip 'beeld strijdig met de goede zeden' overgelaten aan de rechtbanken. Dit leidt tot een bepaalde mate van onzekerheid bij de verdelers en bioscoopuitbaters en tot een vorm van juridische willekeur. Diverse parketten kunnen immers op zeer uiteenlopende wijze reageren op dezelfde film: in België bestaat geen precedentrecht. Nochtans kan, zoals ondermeer J. De Zegher aantoon³², een zekere lijn ontdekt worden in de wijze waarop de rechtbanken zich opstellen.

Documentaires of *wetenschapsfilms* genieten doorgaans van de wetenschaps- of kunstuitzondering. Dit geldt uiteraard niet voor pseudo-wetenschappelijke films. De Zegher onderscheidt verder, binnen de categorie 'fictiefilms', twee genres. Het *lichte genre* bevat o.m. de gewone *ontkledingsfilm* (doorgaans niet strafbaar, tenzij houdingen en bewegingen, vergezeld van erotisch commentaar, enkel als doel hebben het instinct op te hitsen), de *sex- of blootfilms* (waartegen weinig of niet opgetreden wordt), de *naturopistische film* (toelaatbaar, indien de nadruk niet gelegd wordt op de genitaliën) en de *pornofilm* (waarin werkelijk realistische coïtusscènes met duidelijk vertoon van de geslachtsorganen, erecties, homoseksualiteit, cunnilingus en fellatio, sodomie en realistisch sadisme en masochisme worden weergegeven). Enkel tegen deze laatste categorie wordt consequent opgetreden. Belangrijk is dat geweld slechts vervolgd wordt, indien het plaatsgrijpt binnen een seksuele context (cf. infra). Een *speelfilm* waarin naaktaferelen voorkomen, wordt over het algemeen strafbaar bevonden, wanneer de rechtbank van oordeel is dat de film geen enkel artistiek karakter bezit, geen enkele sociologische inslag vertoont of de grondgedachte geen ernstige ontleding is van de seksuele problematiek. Het eenvoudig vertonen van naakt of seksuele scènes wordt dus als dusdanig niet als strafbaar beschouwd. 'Er is nochtans strafbaarheid wanneer aanstootgevende gedeelten zonder enig verband in een film gevoegd worden en dit uitsluitend met immorele bedoelingen'.³³ De rechtbank hoeft bij haar appreciatie geen rekening te houden met de volgende factoren:

1. het doel dat de producent, verdeler of zaaluitbater voor ogen kan hebben gehad;
2. het feit dat de film in andere landen toegelaten werd zonder coupures, noch al dan niet gunstige binnen- of buitenlandse kritiek;
3. het feit, dat de film reeds herhaalde malen zonder vervolging werd afgedraaid in dezelfde zaal, hoewel het parket hiervan op de hoogte was, noch het feit dat in andere rechtsgebieden geen vervolging ingespannen werd;
4. het feit dat een andere, gelijkaardige of vergelijkbare film de normale bioscooproulatie zonder problemen heeft doorlopen;
5. de 'modus vivendi' of het gebruik dat vaak tussen parketten en bioscoopuitbaters bestaat, waarbij bepaalde coupures op verzoek van een gerechtelijke

32. DE ZEGHER, J., *Openbare zedenschennis*, Gent, Story-Scientia, 1973, 225 p.; VAN SANDE, A., *De evolutie van het begrip 'openbare schennis van de goede zeden' door middel van 'het beeld' in België sedert 1945*, Leuven, K.U.L., Lic. Th. Fac. Rechtsgeleerdheid, Dept. Criminologie, 1982, 74 p.

33. DE ZEGHER, J., *o.c.*, p. 104.

afgevaardigde worden verricht, om op deze wijze de kansen op vervolging te verminderen of uit te schakelen;

6. de afkeuring of verontwaardiging van het grootste deel van het publiek of het uitblijven ervan.

J. De Zegher stelt tot besluit: 'De film zal aanstotelijk zijn wanneer het geheel ertoe strekt uitsluitend en buitensporig de seksuele hartstochten op te hitsen, perversies af te schilderen of tot onsociale seksuele gedragingen aan te zetten'.³⁴

In het vonnis van vier videotheekuitbaters voor de 9^e Kamer van de Correctionele Rechtbank van Antwerpen van 10 juni 1985, werd de interpretatie van deze artikelen uitgebreid tot de zgn. 'horror': geweld en gruwelbeelden in het algemeen. Tot op dat ogenblik waren de artikelen 383-386ter uitsluitend geïnterpreteerd in seksueel opzicht en ter beteugeling van typisch seksuele obsceniteiten. In bovengenaamd vonnis kwam de rechtbank tot de conclusie dat er ook van zedenschennende beelden sprake kan zijn, indien seksualiteit in de filmbeelden eerder van bijkomend belang is. Dit vonnis werd evenwel door het Hof van Beroep van Antwerpen van 30 april 1986 vernietigd.

In het kader van de jeugdbescherming is het interessant te constateren dat de rechtbanken vaak de mogelijkheid, dat jongeren vanaf of jonger dan 16 jaar met de betreffende beelden in contact zouden komen, als argument hebben gebruikt om tot veroordeling en verbeurdverklaring over te gaan. Dit is ondermeer — exemplarisch — het geval in het vonnis van *Ik ben nieuwsgierig*, een Zweedse film uit 1969: 'Overwegend dat de rechtbank rekening moet houden met het feit dat de Wet van 1 september 1920, die de toegang tot de bioscoopzalen verbiedt aan minderjarigen beneden 16 jaar, (...), toelaat dat jongeren van 16 tot 18 jaar om het even welke bioscoopvoorstelling kunnen bijwonen, en zulks zolang de Procureur des Konings geen vervolging heeft ingespannen, (...)'.³⁵ In bovengenoemd vonnis van de 9^e Kamer van de Correctionele Rechtbank van Antwerpen stelden de rechters dat het weliswaar niet vast staat dat de horrorfilms daadwerkelijk aan kinderen worden verhuurd, maar dat zulks evenmin uitgesloten en zelfs onmogelijk te vermijden moet geacht worden.³⁶

3.3. DE REGELING BETREFFENDE DE KABELDISTRIBUTIE

De kabelmaatschappijen kunnen niet om het even welke programma's verdeelen. In het zgn. 'Kabeldecreet' wordt vermeld welke uitzendingen moeten en mogen verdeeld worden door de maatschappijen. Hetzelfde decreet beschrijft de programmatiebepalingen voor de niet-openbare televisie.

3.4. DE BEIDE OMROEPDECRETEN

In het BRT- en RTBF-decreet wordt in vrijwel identieke bewoordingen verordend welke richtlijnen gelden betreffende de uitzendingen van beide nationale omroepinstituten. Naast de — hier niet ter zake doende — voorschriften betref-

34. *Ibid.*, p. 99.

35. Zittingsblad van 18 november 1968 en proces-verbaal van de Gerechtelijke politie van Antwerpen, nr. 13504, 12 november 1968.

36. Zie o.m.: H.D.K. 'Video-verdelers smeken om meer veroordelingen', *De Standaard*, 11 juni 1985, p. 2.

fende de objectiviteit van de nieuwsuitzendingen, wordt gesteld: 'Het is verboden programma's uit te zenden die strijdig zijn met de wetten of met het algemeen belang, met de openbare orde of met de goede zeden of die een belediging uitmaken voor andermans overtuiging of voor een vreemde Staat'.³⁷

3.5. ALGEMENE BEMERKINGEN

De Wet van 1 september 1920 stelt dat de toegang tot de bioscoopzalen verboden is voor minderjarigen beneden 16 jaar. De door bioscoopuitbaters vaak sloganesk gehanteerde frasen als 'Minderjarigen niet toegelaten' of 'Streng verboden onder 18 jaar' zijn derhalve niet alleen overbodig, maar kunnen tevens misleidend werken. In reactie op de hevige bezwaren vanuit de filmindustrie werd een bijzondere soort vertoningen gecreëerd: de 'familie- en kindervertoningen'. Een bioscoopuitbater die een dergelijke vertoning programmeert, mag minderjarigen beneden 16 jaar in zijn zaal toelaten. Films kunnen tot de familie- en kindervertoningen behoren na een voorafgaande machtiging van een daartoe opgerichte en bevoegde commissie: de Filmkeuringscommissie, verbonden aan het Ministerie van Justitie.

De Wet van 1 september 1920 is geen censuurwet. Geen enkele verdeler is in principe verplicht zijn film(s) voor te leggen aan de Filmkeuringscommissie. Men moet hier evenwel rekening houden met een aantal filmeconomische imperatieven. Voor een distributeur, die de rechten van een bepaalde film gekocht heeft met de bedoeling deze uit te brengen in een familie- en kindervertoning, staan grote financiële belangen op het spel. Een film, toegankelijk onder 16 jaar, brengt immers beduidend méér op dan een film die slechts door kijkers vanaf 16 jaar mag gezien worden. Verdelers leggen dan ook gemakkelijk films voor aan de Commissie. Vermits in elke keurings- en herkeuringsafdeling een vertegenwoordiger uit het filmbedrijf zetelt, is het begrijpelijk dat een *do ut des*-politiek vrij frequent voorkomt. Deze vertegenwoordigers zijn geneigd in een stilzwijgende overeenkomst elkaars films goed te keuren.

Dezelfde economische druk werkt het maken van coupures en een vorm van zelfcensuur in de hand. Een keuringsafdeling vermeldt bij een negatief oordeel steeds de redenen van deze beslissing. Vaak wordt dit door de verdeler geïnterpreteerd als een 'suggestie' om coupures aan te brengen, een suggestie waarop doorgaans ingegaan wordt. Soms zal een distributeur zelfs vooraf bepaalde scènes elimineren, indien hij meent dat deze problemen zouden kunnen opleveren.

Verschillende bronnen wijzen er verder op dat de enkelvoudige leeftijdsgrens bijzonder ongelukkig gekozen is en dat een aanpassing van de wetgeving in de zin van (minstens) een dubbele leeftijdsgrens (b.v. 14 en 18 jaar) zich opdringt. Dit zou de keuring en de keuringsresultaten mogelijk meer complex maken, maar zou ongetwijfeld meer tegemoet komen aan de geest van de wet. In de keuringsresultaten van de Commissie speelt een zekere toevalsfactor een rol: een goedkeuring of verwerping kan afhankelijk zijn van de samenstelling van een keuringsafdeling. Wanneer men te maken krijgt met een keuringsafdeling

37. Decreet van 28 december 1979 houdende het statuut van de Belgische Radio en Televisie, Nederlandse uitzendingen, *B.S.*, 25 januari 1980, art. 23.

van meer restrictief ingestelde leden, verhoogt uiteraard de kans op verwerping. Het gebeurt dan ook dat keurings- en herkeuringsresultaten — eventueel na een beroepsprocedure — mijlenver uit elkaar liggen. Niettemin worden de keuringsresultaten door het filmbedrijf als vrij voorspelbaar beoordeeld. Het tonen van naakt of het suggereren van seksualiteit is vrijwel steeds aanleiding tot verwerping. Anderzijds stelt de Commissie zich heel wat toleranter op ten aanzien van geweld: het expliciete geweld van *Rocky IV*, *Rambo II* of *Commando*, noch het impliciete geweld van *Jaws* was een aanleiding om deze films te weren uit de familie- en kindervertoningen. *Rambo II* toont tevens dat de Commissie weinig oog heeft voor ideologische vertekening.

De controle mogelijkheden laten een strikt afdwingen van de wet niet toe. Vermits de controleurs zich niet tot de minderjarigen zélf mogen richten, komt het er uiteindelijk op aan hoe oud men er *uitziet*, niet hoe oud men is. Overtredingen van de bepalingen van de wet komen dan ook, zij het op kleine schaal en zelden systematisch, redelijk frequent voor. Bovendien kan de controle op de naleving van de wet sterk verschillen van gemeente tot gemeente. In sommige gemeenten kijkt een ambtenaar bij elke verandering van het bioscoopprogramma de machtigingen en affiches na. In andere gemeenten gebeurt iets dergelijks helemaal niet.

Tenslotte — en dit is misschien de meest fundamentele bemerking — is het hele opzet van de Wet van 1 september 1920 achterhaald en zelfs voorbijgestreefd door de penetratie van televisie, kabeltelevisie en VCR.

De bespreking van de artikelen 383-386ter Sw. heeft waarschijnlijk al duidelijk gemaakt dat de praktische toepassing van deze artikelen op het medium 'film' — en met name de speelfilm — een aantal problemen met zich brengt. Het appreciatierecht van de rechtbanken leidt tot uiteenlopende interpretaties van deze artikelen, wat juridische onzekerheid tot gevolg heeft omtrent de draagwijdte en de juiste betekenis ervan en wat oorzaak is van een vorm van juridische willekeur. De rechtbanken moeten de zeer breed geformuleerde inhoud van deze artikelen toetsen aan begrippen waar zij vaak niet vertrouwd mee (kunnen) zijn: artistiek karakter, sociologie, psychologie, ontleding van de seksuele problematiek, e.d. Dat b.v. de begrippen 'kunst' en 'pornografie' dichter bij elkaar kunnen aansluiten dan men op het eerste gezicht zou vermoeden, werd ondermeer duidelijk gemaakt in het geval van *L'empire des sens*. De rechtbank bevestigde de verbeurdverklaring van de film, veroordeelde verdeler en exploitant tot bijkomende straffen en haalde uit naar de verzamelde filmpjes, die het gewaagd had Oshima's film — volgens de rechtbank een typevoorbeeld van pornografie — een artistiek meesterwerk te noemen.³⁸

Vermits elk vonnis slechts geldig is t.a.v. de veroordeelden, voor de feiten waarop de veroordeling slaat, heeft het in principe geen invloed op de verdere commerciële loopbaan van de film. Het hoeft evenwel weinig betoog dat exploitanten niet geneigd zijn een film te huren, die een veroordeling heeft opgelopen, zodat van een de facto-censuur kan gesproken worden. De distributeurs hebben er bovendien alle belang bij hun relaties met de gerechtelijke instanties zorgvuldig te onderhouden. Er bestaat wel degelijk een 'modus vivendi' tussen verde-

38. Zie o.m.: WAUTERS, J.P., VAN GAELLEN, H., BURVENICH, J. e.a., 'Oshima & L'empire des sens', *Film en Televisie*, (z.jg.), (november 1976), nr. 234, p. 9-12.

lers en uitbaters enerzijds en vertegenwoordigers van het parket anderzijds. Een proces is uiteindelijk voor niemand een goede zaak. Het parket adviseert over de 'haalbaarheid' van een bepaalde film, hoewel dit geen enkele garantie inhoudt. Vaak wordt een verdeler of uitbater vooraf getipt, zodat de zaak nog kan geregeld worden door een film bijtijds uit roulatie te halen. Opnieuw zullen economische overwegingen verdelers en zaaluitbaters ertoe aanzetten deze suggesties op te volgen.

Het individuele appreciatierecht van de rechtbanken heeft nog een opmerkelijk gevolg. Verdelers en exploitanten zijn vrij goed op de hoogte van wat haalbaar is binnen het rechtsgebied waarin zij werkzaam zijn. Zo blijken kopieën van geweld- en seksproducties sterk te verschillen, afhankelijk van de locatie van de bioscoop waarvoor de kopie bestemd is. Een versie voor Hasselt of Antwerpen kan op deze wijze tot 20 minuten langer zijn dan een kopie van dezelfde film, bestemd voor Gent of Brugge. Het is belangrijk op te merken dat het hier *niet* gaat om coupures, die aangebracht worden met het doel de filmvoorstelling toegankelijk te maken voor minderjarigen beneden 16 jaar. Het gaat hier om coupures die uitsluitend uitgevoerd worden om a priori conflicten met de gerechtelijke instanties te vermijden.

Over de televisiewetgeving, die hier van belang is, kunnen we kort zijn. De kabelmaatschappijen mogen enkel de signalen van zendinstituten verdelen, die in hun eigen land erkend zijn. De programmatiebepalingen voor deze zendinstituten worden dan omschreven door de wetgever van het land waarbinnen zij werkzaam zijn. Meestal zijn deze programmatiereglementen bijzonder streng. Porno en horror in de strikte betekenis komen binnen het bestaande televisiebestel eenvoudig niet voor.

Video echter vormt een ernstig probleem. Op dit ogenblik bestaat geen enkele reglementering betreffende de toegankelijkheid van videotheken voor minderjarigen. Vermits het Hof van Beroep van Antwerpen op 30 april 1986 het vonnis van de 9^e Kamer van de Antwerpse Correctionele Rechtbank van 10 juni 1985 vernietigde, kan op dit ogenblik iedereen om het even welke videocassette, die in de videotheek beschikbaar is — dus ook de 'video nasties' — huren of kopen. Sommige videotheekuitbaters trachten deze leemte voorlopig op eigen initiatief op te vullen, b.v. door geen 'video nasties' uit te lenen of te verkopen aan minderjarigen. De concurrentiedruk binnen de industrie legt evenwel een steeds zwaardere hypotheek op deze goedbedoelde persoonlijke initiatieven. Meer en meer videotheekhouders zien dan ook af van deze vorm van zelfbeperking. 'Als ze hier geen horrorfilms krijgen, gaan ze gewoon ergens anders. Ik kan de concurrentie toch niet *blijven* helpen', is daarbij vaak de argumentatie.

4. Pogingen tot wijziging van het bestel

We zullen ons hier beperken tot de pogingen die in de loop der jaren ondernomen werden om de Wet van 1 september 1920 te actualiseren en tot een aantal recente parlementaire initiatieven om een regeling uit te werken betreffende de verhuur van videocassettes aan minderjarigen.

4.1. DE TOEGANG TOT DE BIOSCOOPZALEN

Eén van de belangrijkste contestatiepunten tegen de Wet van 1 september 1920 is de enkelvoudige leeftijdsgrens van 16 jaar. Het wetsvoorstel Jespers, dat in 1952 werd ingediend, beoogde deze strakke bepaling om te zetten in een meer flexibel keuringsresultaat. De impuls voor dit initiatief werd gegeven door het Britse voorbeeld. In Groot-Brittannië is een veel strenger keuringssysteem in voege, toegepast door de British Board of Film Censors, dat evenwel verschillende categorieën kent. Het wetsvoorstel Jespers voorzag in een dubbele leeftijdsgrens: 14 en 18 jaar. (Eenzelfde systeem is ook in Nederland van toepassing.) Het voorstel werd in 1952 goedgekeurd in de Senaat, maar een regeringscrisis verhinderde de behandeling in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De daaropvolgende regering nam het voorstel niet meer op.

Het wetsontwerp Vranckx, geformuleerd in 1969 door de toenmalige Minister van Justitie, vertrok van een volledig andere bekommernis. De Minister was erop attent gemaakt dat een veroordeling van een verdeler op grond van de artikelen 383-386 *ter Sw.* geleid had tot diens faillissement. Hij wenste dit risico in de toekomst te verminderen of zelfs uit te schakelen. Het ontwerp voorzag in de oprichting van een permanente commissie, bestaande uit afgevaardigden van het Ministerie van Justitie, het Ministerie van Cultuur en het filmbedrijf. Deze commissie zou uitspraak doen over alle films, die haar vrijwillig door de verdelers zouden voorgelegd worden. Een visum van de commissie zou een feitelijke vrijwaring zijn tegen de vervolging van de betrokken film. Minister Vranckx verzaakte tenslotte aan het wetsontwerp. Vanuit verschillende hoeken wees men erop dat een dergelijke commissie de rol zou vervullen van een de facto censuurorgaan, vermits geen enkele verdeler zich nog zou wagen aan de distributie van een film die geen visum zou verkregen hebben.

De doorbraak van de televisie en de snelle penetratie van dit medium beïnvloedden in sterke mate de discussie rond het wetsontwerp Gol, dat in 1982 aan de pers werd voorgesteld. In de Memorie van Toelichting bij het betreffende ontwerp stelt de Minister o.m.: 'In een groot aantal gezinnen wordt door de ouders geen toezicht uitgeoefend op het televisiegedrag van de kinderen beneden 16 jaar of is dit toezicht illusoir. Wat de wetgever in 1920 in bioscoopzalen aan het oog van kinderen en adolescenten onttrok, kan thans door hen rustig op het televisiescherm bekeken worden, (...)'.³⁹ Verder wijst de Minister op de gewijzigde moraal binnen de huidige samenleving, waarin met name de seksualiteit veel van haar taboe karakter verloren heeft. Nochtans moeten bepaalde soorten vertoningen door de Staat ontoegankelijk gemaakt worden voor kinderen en adolescenten, 'omdat die vertoningen niet alleen aanstotelijk zijn maar bovendien schadelijk op maatschappelijk gebied, (...)'.⁴⁰

Dit wetsontwerp voorzag in volgende categorieën:

1. films die toegankelijk zijn voor iedereen zonder voorbehoud;
2. films die niet toegankelijk zijn voor iedereen:

39. GOL, J., *Memorie van toelichting bij het wetsontwerp*, (niet gepubliceerd, niet gedateerd), p. 1.

40. *Ibid.*, p. 2.

- a. films die toegankelijk zijn voor minderjarigen beneden 16 jaar, die vergezeld zijn van de persoon onder wiens gezag zij zijn gesteld (ouders of voogd);
- b. films die in geen geval toegankelijk zijn voor minderjarigen beneden 16 jaar.

Tenslotte legde de Minister van Justitie Gol op 20 mei 1986 in de Senaat het Ontwerp van wet neer tot wijziging van de Wet van 1 september 1920.⁴¹ Dit ontwerp voorziet dat de Filmkeuringscommissie alleen films goedkeurt die zij niet immoreel acht en inzonderheid die films welke geen aansporing tot geweld inhouden. De Commissie zou twee soorten van goedkeuringen verlenen:

1. films die toegankelijk zijn voor iedereen zonder voorbehoud;
2. films die toegankelijk zijn voor personen van minder dan 16 jaar maar van meer dan 12 jaar die vergezeld zijn van hun vader, hun moeder, hun voogd of de personen die hen onder hun bewaring hebben.

4.2. EEN REGLEMENTERING VAN DE VIDEOVERHUUR

De veroordeling van vier videotheekuitbaters door de 9e Kamer van de Antwerpse Correctionele Rechtbank moet gezien worden als het sluitstuk van een aanslepende campagne, betreffende de beteugeling van de verkoop en de verhuur van bepaalde voorbespeelde videocassettes (de 'video nasties') aan minderjarigen. Nog vóór het vonnis uitgesproken werd, had het parket van Leuven een bezoek gebracht aan een dertigtal videotheken, waarbij de uitbaters duidelijk werd gemaakt welke films niet door de beugel konden en uit de rekken dienden te verdwijnen.

Verder worden vóór en na het betrokken vonnis en de vernietiging ervan in beroep een aantal wetsvoorstellen ingediend, die tot doel hebben de verkoop en verhuur van gruwelvideo's — al dan niet aan jongeren — aan banden te leggen.

Het wetsvoorstel Dillen, ingediend eind 1984, richtte zich zowel tegen films als tegen videocassettes, 'die rechtstreeks gericht zijn op het tonen van martel-, pijnigings-, verwondings- en dodingspraktijken'.⁴² Dhr. Dillen, die naar eigen zeggen niet méér beoogde dan de knuppel in het hoenderhok te werpen, stelde dat enerzijds een maatschappij zich tegen 'dergelijke decadente produkten'⁴³ moet beschermen, maar dat anderzijds een verbod van deze films een zwarte markt zou doen ontstaan en zou neerkomen op het plegen van censuur. Het middel dat hij wenste aan te wenden was de invoering van een belasting 'ten bedrage van 100 % van de koopprijs'⁴⁴ en dit op drie niveaus:

1. wanneer de producent de filmrechten afstaat aan de verdeler;
2. wanneer de verdeler de film verhuurt aan de exploitant;
3. wanneer de exploitant de toeschouwer de film aanbiedt.

Dezelfde belasting zou worden geheven bij elke verhuring van een 'video nastie' in een videotheek. De opbrengst van de belasting zou gestort worden in een fonds, waarvan de gelden gebruikt zouden worden voor de inrichting van cursussen filmopvoeding voor jongeren.

41. *Gedr. St.*, Senaat, 278, (1985-1986), nr. 1.

42. DILLEN, K., *Wetsvoorstel houdende maatregelen tegen de gruwelfilms*, *Gedr. St.*, Senaat 1084, (1985-1986), (17 december 1984), nr. 1, Toelichting, al.2.

43. *Ibid.*, art. 1.

44. *Idem.*

Begin 1985 werd het wetsvoorstel Coppieters ingediend. Dit wetsvoorstel richtte zich in de eerste plaats tegen de verhuur van gruwelvideo's, vermits Dhr. Coppieters meende dat de bioscoopvertoning van gruwelfilms afdoende gereguleerd is. Het voorstel breidde de taak van de Filmkeuringscommissie uit tot de keuring van *elke* film — hetzij cinematografisch, hetzij op videocassette — die een verdeler in de Belgische handel wenste te brengen. De Commissie zou de films in dezelfde categorieën indelen als voorgeschreven door de bestaande Koninklijke Besluiten ter uitvoering van de Wet van 1 september 1920 (toegankelijk of niet toegankelijk onder 16 jaar). Deze quotering zou op de verpakking van de cassette vermeld moeten worden. Het verhuren of verkopen van cassettes aan minderjarigen die niet de leeftijd hebben bereikt die op het label vermeld wordt, zou worden bestraft.

Tenslotte diende ook volksvertegenwoordiger Gabriëls een wetsvoorstel in om de verkoop of verhuur van cinematografische of magnetisch geregistreerde films die strijdig zijn met de goede zeden te beteugelen. Dhr. Gabriëls steunde zich daarbij op het Verslag namens de Commissie voor Jeugd, Cultuur, Onderwijs, Voorlichting en Sport over de markt voor geweld- en horrorvideofilms (Rapporteur Dhr. R. Simmonds) van het Europees Parlement. Hij meende dat moet gestreefd worden naar een Europese regeling van betreffende materie, maar dat de Belgische wetgever in afwachting zijn verantwoordelijkheid moest opnemen. Hij stelde daarom een wijziging voor van de artikelen 383-386ter Sw., m.n. een expliciete uitbreiding van deze artikelen naar cinematografische of magnetisch geregistreerde films.

5. Besluit

De hele discussie rond mediageweld en de eventuele invloed ervan op voornamelijk jongeren is bijzonder actueel, zowel in België als in het buitenland. In de Verenigde Staten werd een parlementaire commissie geïnstalleerd om (nogmaals) de invloed van pornografie op geweld tegenover vrouwen na te gaan; in West-Duitsland werd door het Gesetz zur Neureglung des Jugendschutzes in der Öffentlichkeit de toegang tot bepaalde delen van videotheken verboden voor minderjarigen; in Groot-Brittannië werd de Video Recordings Bill gestemd, waarbij de verhuur of verkoop van een door Scotland Yard opgestelde lijst van 'video nasties' verboden werd.

Enerzijds heeft dit uiteraard te maken met de toenemende mediaprolifera-tie en het groeiende mediagebruik, vooral bij jongeren. Anderzijds speelt ook het onvermogen van de wetenschap om op basis van onderzoek uitsluitsel te verlenen betreffende de effecten van audiovisueel geweld op de (jonge) kijker een belangrijke rol. De grotere contactname van met name jongeren met mediaproducten vergroot op deze wijze de kans dat deze media als zondebok worden aangeduid voor reële of vermeende problemen met en bij jongeren (b.v. verhoogde criminaliteitsquota).

Wanneer we de bestaande situatie bekijken, kunnen we de volgende conclusies trekken m.b.t. de verschillende exploitatiemediën.

Televisie, in de eerste plaats, vormt niet echt een probleem, in die zin dat het Europese televisiebestel en de daaraan verbonden programmatiebepalingen de grootste moeilijkheden a priori uitsluiten.

Tegen de bestaande reglementering van het *bioscoop*bezoek bestaan een aantal bezwaren. Deze zijn voornamelijk een gevolg van ouderdomsverschijnselen, die onvermijdelijk opduiken bij een wet uit 1920 die in 1957 voor het laatst werd aangepast. Geen van deze bezwaren lijkt echt onoverkomelijk, al kan men zich natuurlijk vragen stellen naar het nut van een wet, die aan minderjarigen beneden 16 jaar de toegang tot de bioscoopzalen verbiedt, in een tijdperk waarin video meer en meer gemeengoed wordt. De toepassing van de artikelen 383-386ter Sw. roept meer fundamentele bezwaren op, die zich voornamelijk manifesteren wanneer de films in kwestie zich werkelijk op de scheidingslijn tussen kunst en pornografie bewegen. De bestaande onzekerheid en juridische willekeur — en de koehandel die daarmee gepaard gaat — zijn uiteraard geen positieve kwaliteiten.

Het voornaamste probleemgebied situeert zich op het vlak van de *videoverhuur* en -verkoop. Op dit ogenblik is het zo dat om het even wie om het even welke videocassette kan kopen of huren in een videotheek. Anderzijds gaat het niet op oplossingen voor te stellen zoals bijzondere taxaties, omdat dit van gruwelvideo's een zeer duur en dus enkel voor een (financiële) elite betaalbaar produkt zou maken.

Mogelijk vindt men een aanzet tot een oplossing in het Duitse voorbeeld. Een commissie quoteert daar alle videocassettes. Het materiaal, dat niet toegankelijk voor minderjarigen wordt verklaard, mag weliswaar vrij verkocht worden (geen censuur!), maar uitsluitend in een afgescheiden deel van de videotheek, waarin minderjarigen niet toegelaten zijn.

Dit zou het probleem op het niveau van de videotheken oplossen, maar kan uiteraard niets doen op het niveau van de contactname thuis: jongeren, die 'video nasties' afdraaien, gehuurd door b.v. vader of moeder.

Vermits video een medium is met een bij uitstek privé karakter, wordt in deze een cruciale rol gespeeld door de ouders, terwijl de scholen best wat meer tijd aan film- of media-opvoeding zouden mogen besteden. Een versnippering van het mediapubliek door televisie en VCR legt immers de verantwoordelijkheid terug waar ze in eerste instantie thuishoort: bij de opvoeders.

De filmkeuring: het standpunt van een distributeur

De kritiek vanuit het filmbedrijf op de filmkeuring is niet nieuw, en is het afgelopen jaar ook regelmatig in de pers aan bod gekomen.

In de eerste plaats voelen filmverdelers en bioscoopuitbaters zich benadeeld door dit in alle opzichten gedateerd systeem; wat is immers de waarde of de zin van een keuring voor bioscoopfilms als diezelfde films binnen zes maanden na hun bioscooprelease voor iedereen te huur liggen in de videotheek op de hoek, en binnen het jaar te bekijken zijn op één van de pakweg 14 zenders die momenteel binnen handbereik van de gemiddelde Belgische kabelkijker liggen?

Niemand, of althans weinigen, betwisten, zelfs in de context van een snel veranderend medialandschap, het nut van een filmkeuring, alleen loopt het met die keuring in de praktijk dus behoorlijk mis.

De steeds veranderende samenstelling van de commissie zorgt er immers